

Вербалізація концепту TEMPTATION в англомовних релігійних лексикографічних джерелах

Н.В. Матушевська*

кафедра англійської філології та перекладу імені Д.І. Квеселевича ННІ іноземної філології
Житомирський державний університет імені Івана Франка, Житомир, Україна
Corresponding author. E-mail: bluebell777@mail.ru

Paper received 16.07.15; Revised 30.07.15; Accepted for publication 31.07.15.

Анотація. У статті увагу акцентовано на розкритті Біблійних засад тлумачення концепту TEMPTATION, що обґрунтовано науковим осмисленням порушеної проблеми. Проведено аналіз англомовних релігійних лексикографічних джерел. Визначено та конкретизовано основні характерні риси досліджуваного концепту. Розглянуто підходи до вивчення концепту, проаналізовано та зіставлено визначення зазначеного поняття. Висвітлено особливості структури концепту, охарактеризовано його польову модель.

Ключові слова: *концепт, структура концепту, польова модель, релігійні лексикографічні джерела, спокуса*

Сучасна лінгвістика у своєму арсеналі має велику кількість доволі результативних способів опису концептів. Останні дослідження засвідчують, що поняття концепту, який потрапив у лінгвістику та лінгвокультурологію з логіки і математики, стає ключовим терміном понятійного апарату зазначених філологічних дисциплін. Акцент переноситься з вивчення мовної на аналіз концептуальної системи, що підтверджується роботами лінгвокогнітологів [10, с. 21-25], [15, с. 97], [6, с. 90-93] і лінгвокультурологів [2, с. 53, 291], [13, с. 42-83], [4, с. 89-116]. Незважаючи на глибоке вивчення окремих концептів, концепт TEMPTATION залишався поза увагою лінгвістів, що і визначає **актуальність** нашого дослідження. **Метою** статті є виявлення засобів, що вербалізують концепт TEMPTATION в англомовних релігійних джерелах.

Матеріалом дослідження слугують дані вісімнадцяти англомовних релігійних лексикографічних джерел, зокрема: десять Біблійних словників: Easton's Bible Dictionary, Smith's Bible Dictionary Aaron-Zuzims, Bridge-way Bible Dictionary, a Theological, Biblical, and Ecclesiastical Dictionary, Mercer Dictionary of the Bible, Holman Concise Bible Dictionary, Holman QuickSource Bible Dictionary, Holman Illustrated Bible Dictionary, Vine's Complete Expository Dictionary of Old and New Testament Words W. E. Vine, Merrill F. Unger, William White, JR, Nelson Illustrated Bible Dictionary New and Enhanced Edition; три словника з Богослов'я: a Dictionary of Christian Theology, the Westminster Dictionary of Christian Theology, a Theological Dictionary Containing Definitions of All Religious Terms; словник з етики: Pocket Dictionary of Ethics та чотири релігійні енциклопедії англійської мови: Christian Cyclopedia, International Standard Bible Encyclopedia, Encyclopedia of Religious Knowledge or Dictionary of the Bible, the Catholic Encyclopedia.

Дослідницькі завдання статті розв'язувалися шляхом використання сукупності **методів**: індуктивного, методу словникових дефініцій та пов'язаним з ним методом компонентного аналізу, а також із частковим залученням методу концептуального аналізу.

У XX та XXI століттях до вивчення концепту зверталось багато дослідників. Проте, як зазначили З.Д. Попова та І.А. Стернін, у когнітивній лінгвістиці термін "концепт" (conceptus від лат. "поняття") викликає багато суперечностей [3, с. 3]. Незважаючи на його широку

популярність, термін "концепт" у вітчизняній науці вперше був використаний у 1928 році С.А. Аскольдовим (Алексеевим) у статті "Концепт і слово". Автор тлумачить його так: концепт є мисленнєвим утворенням, що в процесі міркування замінює нефіксовану кількість предметів одного і того ж роду [1, с. 269].

Довгий час ідеї Аскольдова залишалися поза увагою лінгвістів. Лише у 90-і роки Д. С. Лихачов звертається до ідей попередника. У своїй праці "Концептосфера російської мови" дослідник зосереджує увагу на замісній властивості концепту відносно значення слова. Концепт збільшує значення слова, усуває розбіжності в його розумінні і залишає місце для міркування та емоційної аури слова [7, с. 4].

Цікаві зауваження М.В. Нікітіна щодо термінів "значення" і "концепт". Учений зосереджує увагу на близькій спорідненості цих понять, про що зазначає їх відношення до концептуального рівня абстрактних, узагальнених одиниць свідомості, так як значенню характерно все, що властиве поняттю, зокрема: зміст, структура, системні зв'язки тощо [9, с. 89]. Зазначимо, що автор взаємозамінює терміни "концепт" і "поняття", яким протиставляє "значення", до того ж останньому, за М.В. Нікітіним, не завжди характерне мовне вираження.

Концепція Б.А. Серебреннікова за своїм принциповим положенням має багато спільного з позицією М.В. Нікітіна. Він також проводить межу між значенням і поняттям, нерідко вживаючи для позначення останнього термін "концепт". Як і М.В. Нікітін, Б.А. Серебренніков вважає, що поняття може отримати мовне закріплення у формі слова, словосполучення, тобто у номінативному знаку [12].

Концепт Ю.С. Степановим визначається більш об'ємним розумовим конструктом людської свідомості порівняно з поняттям. Структура концепту, на думку лінгвіста, складається із самого поняття і ціннісного, нерідко образного уявлення про нього людини [13, с. 40-43]. Отже, поняття виступає основним компонентом концепту і є вужчим відносно останнього.

Концепт тлумачиться І.А. Стерніним як комплексна мисленнєва одиниця, яка актуалізує під час розумової діяльності різні свої ознаки і шари [11, с. 27]. С.Х. Ляпін [8, с. 18-19], Ю.С. Степанов [13, с. 41] і В.І. Карасик [3, с. 10] визначають такі компоненти концептів: понятійний, образний, ціннісний, поведінковий, етимо-

логічний і культурний, майже кожен з яких може отримати першочерговий статус у дослідженні.

Лінгвокультурний концепт трактується В.І. Карасиком як умовна ментальна одиниця, що використовується у комплексному вивченні мови, свідомості та культури. Дослідник робить акцент на ціннісному елементі лінгвокультурного концепту [4, с. 77]. Останньому не характерні чіткі межі, при віддаленості від ядра простежується поступове зменшення асоціацій. В.І. Карасик виокремлює такі складові концепту: ядро, що включає найважливіші для носіїв мови асоціації, та периферію, що містить менш значимі асоціації [5, с. 77]. Представлена побудова концепту в основних своїх моментах схожа зі структурою концепту, запропонованою З.Д. Поповою і І.А. Стерніним, представниками лінгвокогнітивного підходу до дослідження концепту.

Найбільш популярним серед когнітивістів стало трактування концепту, введене Е.С. Кубряковою. У її теорії акцент робиться на універсальності даного терміну і змісті, що за ним стоїть. Концепт пояснює одиниці ментальних або психічних ресурсів нашої свідомості та виступає багатовимірним розумовим конструктом, який відображає результати людської діяльності, її досвід і знання про світ та утримує інформацію про нього [6, с. 90-93]. До складу основних ознак концепту Е.С. Кубрякова відносить такі:

- 1) оперативність;
- 2) відображення змісту людської діяльності;
- 3) наявність інваріантного стержня;
- 4) гнучкість і рухливість, тобто оперативність концепту, і водночас його здатність відображати і закріплювати результати усього людського досвіду, мати інваріант при наявності постійно змінного ряду варіантів;
- 5) репрезентація лише частини актуалізованих слів, що відносяться до тієї чи іншої ідеї, оскільки, думаючи про реальні, людина має на увазі не всі її ознаки, а лише задіяні в певній мисленнєвій ситуації [6, с. 90];
- 6) актуальність, пов'язана зі схематизмом концепту [1, с. 271], його нечіткістю і алгебраїчністю [7, с. 281].

Структура концепту в когнітивній лінгвістиці визнається багатшаровою. Основною складністю у дослідженні структури концепту є його динамічність, яка проявляється у поєднанні стабільності і варіативності ознак концепту. Концепт не володіє чіткою структурою та не має жорстких меж. Він включає певний набір компонентів, тобто концептуальних ознак, які відображають результат пізнання зовнішнього світу і формують різні концептуальні шари. Будь-який концепт має базовий шар, який представляє собою певний чуттєвий образ. Крім базового шару в структуру концепту входять також додаткові когнітивні ознаки і когнітивні шари; інтерпретаційна частина, що відображає трактування окремих ознак на базі змісту концепту. [14, с. 59].

Враховуючи положення теорії організації значення слова, І.А. Стернін вперше розробив польову модель концепту, яка стала спробою описати складну багатшарову структуру концепту. Однак, дослідник зазначає, що структура концепту, на відміну від структури значення слова, не є жорсткою. Це пояснюється рухливістю, динамічністю самого концепту в процесі

мислення. Концепт постійно функціонує, актуалізується в різних своїх складових частинах і аспектах, він весь час з'єднується з іншими концептами або відштовхується від них.

І.А. Стернін розглядає модель концепту у вигляді ядра і периферії. Ядро кодує концепт для розумових операцій і входить до найбільш яскравого образу, який носить індивідуальний чуттєвий характер. Варто зазначити, що образна основа ядра виявляється не лише при аналізі конкретної, але й абстрактної лексики, в останньому випадку вона представлена більш суб'єктивно [10, с. 61]. Базовий шар доповнюють різного роду когнітивні шари концепту, що показують його розвиток і формують відносини у системі інших концептів. Базові шари, що складаються з різних концептуальних ознак за ступенем абстракції, розміщуються на неоднаковій відстані від ядра.

Якщо до ядра відносяться шари з найбільшою чуттєво-наочною конкретністю, то до периферії концепту належать більш абстрактні ознаки, що утворюють інтерпретаційне поле, яке відображає реалізацію окремих концептуальних ознак. Отже, в обсяг концепту входить базовий шар із допоміжними концептуальними характеристиками і когнітивні шари, які формують концептуальні ознаки [11, с. 34]. Периферію концепту, яка визначається дослідниками інтерпретаційним полем, відображають оцінки і тлумачення ядра та концептуальних ознак. У мові когнітивні шари або сегменти втілюються у вигляді семем, концептуальні ознаки реалізуються семами (компонентами значень), а когнітивні класифікатори – семантичними ознаками [10, с. 61]. Отже, польова модель концепту виглядає так: ядро, базові шари, інтерпретаційне поле.

Вважаємо доцільним провести аналіз концепту TEMPTATION на основі англомовних релігійних лексикографічних джерел, оскільки концепт TEMPTATION входить до релігійної картини світу. Опрацювавши джерела, у межах яких вивчався аналізований концепт, можемо запропонувати два найширші визначення лексеми "temptation" (спокусу).

Перше значення пов'язане з перевіркою віри. У кожному із джерел у визначеннях ми зустрічаємо слово "випробовування". А друге значення "temptation" стосується спокушання людини певними благами. В обох випадках часто досліджуються однакові приклади, але увага звертається на різні аспекти прояву *temptation* (спокуси).

Розглянемо вісім словників та дві енциклопедії, які ми об'єднали під першим визначенням *temptation* (спокуси).

1. **Easton's Bible Dictionary** визначає *temptation* (спокусу) як випробовування, піддавання перевірці: *trial, a being put to the test*. Нещастя, горе спокушає людей, випробовує їх віру і терпіння. Зазвичай, слово означає підбурення до зла, і тому сатана називається "спокусником", який спокушав Господа у пустелі.

У Біблії спокуса поширюється на всіх (Dan. 12:10; Zech. 13:9; Ps. 66:10; Luke 22:31, 40; Heb. 11:17; James 1:12; 1 Pet. 1:7; 4:12). Ми читаємо про спокусу Йосипа (Gen. 39), Давида (2 Sam. 24; 1 Chr. 21), (2 Sam. 24; 1 Chr. 21), Єзекиї (2 Chr. 32:31), Даниїла (Dan. 6) та інших. Перебуваючи на цьому світі, ми наражаємось на спокуси, і потрібно бути весь час на сторожі проти них.

Гріх Адама (Genesis 3:1-6) полягав у тому, що він піддався натиску спокуси і з'їв заборонений плід. Це призвело до таких гріхів: 1) гріха невірства, фактично роблячи Бога брехуном: *the sin of unbelief, virtually making God a liar*; 2) вини непокорі до доброго наказу: *the guilt of disobedience to a positive command*. Через цей гріх він став відступником від Бога, бунтарем проти свого Творця, втративши прихильність Бога і єдність спілкування з ним; вся його сутність стала порочною, розпусною, і він поніс покарання, що відображено у Заповіті.

2. **International Standard Bible Encyclopedia** дає таке розуміння *temptation* (спокуси) – випробовувати, перевіряти, випробовування, перевірка: *to prove, try, a trial, proof*. Слова мають зловісний відтінок у сучасному використанні, який не завжди був пов'язаний з ними: *originally the words were of neutral content, with the sense of "putting to the proof," the testing of character or quality*. Спочатку слова мали нейтральний зміст зі значеннями піддавання перевірці, випробування характеру і гідності.

Так, Бога спокушали люди Ізраїлю недовірою до Нього, кидали йому виклик, щоб він показав свою досконалість, могутність: *God is tempted by Israel's distrust of Him, as if the people were actually challenging Him to show His perfections* (Ex 17:2; Ps 78:18; Acts 15:10; Heb 3:9). Спокуса може привести до святості або до гріха: *temptation has possibilities of holiness as well as of sin*.

Святість можлива тільки тоді, коли спокуса з'являється у нашому житті, а ми чинимо їй опір і здобуємо перемогу над нею. Ісуса випробовували голодом, вірою, владою. Він жодного разу не піддався, але боровся і здобув перемогу: *he never once yielded, but fought and triumphed* (Heb 4:15). Тільки той, хто відчув найстрашніший напад і зміг непохитно встояти, може надати необхідну допомогу тим, хто спокусився. Отже, Ісус став нашим великим Первосвященником.

3. **Smith's Bible Dictionary Aaron-Zuzims** тлумачить *temptation* (спокусу) як випробовування та перевірку: *trying or putting one to the proof*. Спокуса може бути вжита стосовно наших прабатьків (Genesis 3) або до Ісуса (Matthew 4:1-11), коли сатана був спокусником. Спокусник – той, хто вабить, заманює, приваблює або спокушає іншого до гріха (Matthew 4:3).

4. **Christian Cyclopedia** розглядає *temptation* (спокусу) як акт піддавання перевірці людського життя: *the act of putting a quality of man to the test*. Людину може випробовувати не лише диявол, світ, плоть, а і Бог. Перемога в цій боротьбі зміцнює духовне життя людини.

5. Відповідно до **Bridgeway Bible Dictionary** *temptation* (спокуса) має цілий діапазон значень. В основному стосується випробовування, щоб довести гідність людини або переконати її зробити щось погане: *testing, persuasion*; а також зустрічається у значенні пастки: *trap*.

У цьому словнику наголошується, що Бог може дозволити людям зустрітись зі спокусами і випробовуваннями, щоб перевірити їхню віру, але Він ніколи не буде спокушати їх зробити зло. Швидше, так він хоче позбавити їх від зла: *God may allow people to meet temptations and trials in order to test their faith, but he will never tempt them to do evil. Rather he wants to deliv-*

er them from evil (Matt 6:13; 1 Cor 10:13; James 1:13; 2 Peter 2:9).

Гріх полягає у піддаванні спокусі, а не у самій спокусі. Люди, які піддалися спокусі, звинувачують спокусника. А насправді вони винні самі через гріховні бажання у власних серцях (James 1:13-14).

Грішна людська природа створює в людях тенденцію до гріха. Це збільшує можливості для спокуси і робить їх більш імовірними, щоб піддатися ним, не встояти перед ними: *sinful human nature creates within people a tendency towards sin. This increases the opportunities for temptation and makes them more likely to give in to it* (Rom 7:11,14,21; Gal 5:17; Eph 4:22; 1 John 2:15-16).

Але сама по собі спокуса не обов'язково є гріхом: *but the temptation itself is not necessarily a sin*. Ісус не піддався гріху, і його поведінка ніколи не була зіпсована гріхом, але він постійно зустрічався зі спокусою (Luke 4:1,13; cf. Matt 16:23; 22:15; Mark 14:35; Luke 22:28; John 6:15; 12:27). Насправді, відсутність гріха в Ісуса була причиною того, чому сатана атакував, нападав на нього. Сатана має багато хитрих способів спокусити людей, і вони легко можуть потрапити в його пастку: *Satan has many cunning methods, and people can easily get caught in his trap* (2 Cor 2:11; 1 Thess 3:5; 1 Tim 6:9). Але завжди є деякі наявні та доступні способи уникнення спокуси. Хоча гріх полягає в піддаванні спокусі, а не в самій спокусі, християни повинні робити все можливе, щоб уникнути ситуацій, які спричиняють спокуси: *although the sin lies in giving in to temptation rather than in the temptation itself, Christians must do all they can to avoid those situations likely to produce temptation* (1 Cor 15:33; 2 Tim 2:22). Боротьба проти спокуси більше, ніж просто боротьба з проблемами повсякденного життя. Це битва проти злих сил сатани: *the struggle against temptation is more than merely a struggle with the problems of everyday life. It is a battle against the evil powers of Satan* (Eph 6:10-12). Бог дав своє слово людям, щоб підготувати їх до цієї битви: *God has given his Word to his people to equip them for this battle* (Matt 4:3-7; Eph 6:16-17), і він дав впевненість у перемозі, якщо люди докладуть зусилля, щоб протистояти спокуснику: *and he has given them the assurance of victory, provided they make the effort to resist the tempter*. Кожна перемога зміцнює їх і дає їм можливість жити більш впевнено і позитивно у світі повного спокус (James 4:7; 1 Peter 5:9-10).

6. У словнику **a Theological, Biblical, and Ecclesiastical Dictionary** *temptation* (спокуса) представлена як випробовування нашої сили для вдосконалення чеснот або зваблення до гріха: *temptation signifies either a trial our strength, for the improvement of our virtue, or an allurements to sin*. Бог не спокушає жодної людини до зла. Людям слід молитися, щоб Бог позбавив нас від зла, відвів від усякого гріха і врятував від беззаконня, нашого духовного ворога і вічної смерті. Слід пам'ятати, що вольовий дух може протистояти спокусі, але плоть занадто слабка, поступлива і беззахисна, так як кожен вік має свої спокуси.

7. У наведеному лексикографічному джерелі **Mer- cer Dictionary of the Bible** *temptation* (спокуса) проявляється двома різними шляхами – Бог випробовує людей або люди спокушають Бога: *in the Bible tempta-*

tion is seen in two distinct ways – God tempting humans or humans tempting God. Спокуса може бути перекладена як випробовування, перевірка або доказ.

У Старому Завіті Бог часто випробовує віру людини, перевіряючи її. Один із кращих прикладів цього можна знайти у Бутті 22: 1-19 (Gen 22:1-19), де Бог випробовує Авраама. Він наказав Аврааму принести у жертву свого єдиного сина Ісака. Вчинок твердості віри Авраама часто прославляють (cf. Heb II). Божа перевірка завжди має позитивну мету, щоб збільшити віру благочестивих або вказати їм на слабкі місця. Бог ніколи не намагається змусити кого-небудь робити зло.

Зустрічаємось із концепцією спокушання Бога людиною у Старому Завіті. У Рефідімі люди сильно скаржились на Мойсея через відсутність води. Мойсей відповів: "Чому ви мене звинувачуєте? Чому ви спокушаєте Господа, щоб Він дав вам докази?": *Why do you find fault with me? Why do you put the Lord to the proof?* (Exod 17:2). Перевірка Бога проявляється у нездатності довіряти Богу і його рятівним цілям. Це означає відвернутися від його керівництва і бажання йти своїм власним шляхом.

У Второзаконні 6:16. (Deut 6:16.) перша заповідь пояснюється словами: "Ти не повинен наражати Господа Бога твого на випробування": *the first commandment is explained with the words, "You shall not put the Lord your God to the test"*. Якщо ти дійсно любиш Бога, то не можеш ні відкинути його керівництво, ні ігнорувати його шлях. Віруючий не повинен сумніватися в силі Бога, що властиво людям: *the believer should not doubt the power of God as has been revealed to human beings*.

У Новому Завіті випробовування все-таки має свій позитивний підтекст, приховані натяки. Бог не веде нікого у спокусу: *God does not lead anyone into temptation* (Jas 1:12-15). У словнику спокуса пов'язана із власними бажаннями людини: *a person's own human desires*.

8. У представленому словнику **Holman Concise Bible Dictionary** *temptation* (спокуса) ілюструється як випробовування, схилення до зла: *is used for testing, trying, and enticing to evil*. Спокуса перевіряє віру як Ісуса, так і людини.

Люди схильні піддаватись своїм примхам чи бажанням: *people are also tempted by their own lusts or desires* (Jas. 1:14). Спокуса для кожного індивідуальна. Але Бог чесний і не дозволяє посилати нам випробовування, яким ми не можемо протистояти: *God is faithful not to let you be tempted beyond your ability to resist* (1 Cor. 10:13). Ісус навчав своїх учнів молитися: "Не введи нас у спокусу, але визволи нас від лукавого": *"lead us not into temptation, but deliver us from evil"* (Matt 6:13).

Сатана з самого початку служіння Ісуса пробував відвернути його від шляху Божого, щоб той не виконав своєї місії: *Satan's attempts at the beginning of Jesus' ministry to divert Jesus from God's way of accomplishing His mission* (Matt. 4:1; Mark 1:12; Luke 4:3). Спокуси ґрунтуються на визнанні того, що Ісус є Син Божий: *the temptations are based on recognition that Jesus is the Son of God*.

Перша спокуса вимагала від Христа перетворення в хліб пласких каменів пустелі: *the first temptation was to turn into bread the flat stones of the desert*, які виглядали

так само, як пласкі круглі буханки хліба. Ісус процитував Второзаконня 8: 3 (Deuteronomy 8:3), що "людина не живе хлібом одним, але кожним словом, що виходить з уст Господа", *"man doth not live by bread only, but by every word that proceeded out of the mouth of the Lord"*.

Друга спокуса – вершина храму в Єрусалимі, де Ісусу був кинутий виклик, щоб зістрибнути звідти: *the pinnacle of the temple in Jerusalem where Jesus was challenged to jump off (on the basis of Ps. 91:11-12)*, обіцяючи, що Божі ангели врятують і підтримають помазаника Божого. Ісус відповів (Deut. 6:16): *that one should not tempt "the Lord your God"*, що не слід спокушати "Господа Бога твого".

Третя спокуса відбулася на високій горі, з якої було видно мирські царства: *temptation was on a high mountain from which worldly kingdoms could be seen*. Сатана обіцяв надати царства цього світу Ісусу за умови, що той вклониться йому. Ісус відмовився, вибираючи замість влади вознесіння на хресті.

Лукавий не знайшов нічого, у чому Ісус був би винним (John 14:30). Головна мета диявола полягала у відведенні Ісуса з Божого шляху – виконати волю Бога, піти іншим шляхом, а не стражданнями, що призначив Бог. Ісус не піддався цій великій спокусі і слугує нам прикладом непохитної віри.

9. **Holman QuickSource Bible Dictionary** визначає *temptation* (спокусу) як випробовування. У цьому словнику наводяться приклади спокуси народу Ізраїлю та Ісуса, з якими вони зустрілися у пустелі. Але на відміну від ізраїльтян Ісус зміг протистояти спокусі.

10. **Vine's Complete Expository Dictionary of Old and New Testament Words** W. E. Vine, Merrill F. Unger, William White, Jr. пропонує таке розуміння *temptation* (спокуси) – перевіряти, робити спробу: *to try, attempt, assay*, спокушати злими людськими пристрастями: *tempt with evil passions*, випробовувати; спробувати спіймати у пастку: *an attempt to ensnare*; доводити до гріха: *drawing to sin*. Друге значення – випробовувати, перевіряти: *to test, try, prove* в позитивному розумінні, з благочинною метою, говорячи про Христа і віруючих.

Наведемо 6 словників і одну енциклопедію, в яких вживається друге визначення спокуси "temptation" (спокушання, заманювання людини здійснити гріх, пропонуючи різні уявні переваги).

1. **A Theological Dictionary Containing Definitions of All Religious Terms** містить таке визначення *temptation* (спокуси) – спокушання, заманювання людини здійснити гріх, пропонуючи різні уявні переваги: *temptation – enticement of a person to commit sin by offering some seeming advantage*. Джерелами спокуси є сатана, світ, тіло: *the sources of temptation are Satan, the world, and the flesh*. Ми піддаємося спокусі у кожному стані, місці і кожен раз у житті.

2. **Pocket Dictionary of Ethics** тлумачить спокусу як те, що намагається переконати людину робити зло, особливо обіцяючи "хороший результат", такий як задоволення або нажива: *temptation – that which attempts to persuade a person to do wrong, especially by promising a "good result such as" pleasure or gain*. А також є друге значення. Це – стан, коли принадають до дій, що є неприпустимими або суперечать релігій-

ним чи моральним переконанням: *the condition of being attracted to a course of action that is inappropriate or inconsistent with one's religious or moral beliefs*.

3. **Nelson Illustrated Bible Dictionary New and Enhanced Edition** дає таке розуміння цього поняття. *Temptation* (спокуса) – заманювання або залучення, зваба до гріха з неявною, непрямую обіцянкую благ, які будуть отримані шляхом непокори: *an enticement or invitation to sin, with the implied promise of greater good to be derived from following the way of disobedience*. Головним спокусником є сатана: *the supreme tempter is Satan (Matt. 4:3; 1 Cor. 7:5; 1 Thess. 3:5)*, який вміє грати на слабкості зіпсованої людської природи: *who is able to play upon the weakness of corrupted human nature (James 1:14)*, щоб привести нас до загибелі: *and so to lead people to destruction*.

Євангеліє Ісуса Христа направляє людей протистояти спокусі, обіцяючи блаженство тим, хто встоїть: *the gospel of Jesus Christ directs us to resist temptation, promising blessedness to those who do (James 1:12)*. Євангеліє також радить нам молитися про позбавлення від впливу спокуси і піддавання їй: *the gospel also directs us to pray for deliverance from exposure to temptation and from surrender to it (Matt. 6:13; Luke 11:4)*. Господь не дозволить, щоб його народ зіткнувся зі спокусою більшою за здатність протистояти їй: *the Lord will not allow His people to encounter temptation beyond their Spirit-given ability to resist (1 Cor. 10:13; 2 Pet. 2:9)*.

Сатана тричі спокушав сина Божого з метою знищення його місії. До цього прикладу ми вже звертали у словнику Holman Concise Bible Dictionary. Але увага у ньому була зосереджена на силі віри. А в наведеному словнику акцент робиться на обіцянці певних благ.

4. У словнику **Holman Illustrated Bible Dictionary**, коли йдеться про обіцянку уявних переваг, отриманих від спокуси, зустрічається слово "принада": *"bait"*. Починаючи з Єви, сатана успішно спокусив Адама, Каїна, Авраама і Давида до гріха: *beginning with Eve, Satan successfully tempted Adam, Cain, Abraham, and David to sin*. Коли диявол втретє спокушає Ісуса, він розставляє йому принади: *Satan first presented Jesus the "bait" ("all the kingdoms of the world and their splendor")*. Обіцяє всі царства світу та їх пишність за умови, що Ісус поклониться йому: *You will fall down and worship me*. Спокуса веде до знищення людини через гріх, що призводить до смерті і пекла. Це намір сатани.

Бог може дозволити випробування з метою зміцнення віри і терпіння, які у кінцевому результаті величають його, як у випадку з Іовом. Благословення очікує на того, хто витримає це. Бог чесний, і він не дозволить послати вам випробування більші за ті, що ви здатні здолати. Але при посиланні спокуси він забезпечить вихід із ситуації, щоб ви були у змозі перенести її.

5. Відповідно до енциклопедії **the Catholic Encyclopedia** *temptation* (спокуса) розглядається як поштовх до гріха чи переконання або пропозиція деякого блага чи задоволення: *temptation is here taken to be an incitement to sin whether by persuasion or by the offer of some good or pleasure*. Вона може бути зовнішньою, як це було у випадку зустрічі Христа у пустелі після

сорока днів посту; або внутрішньою, оскільки є справжнім випробуванням сили волі людини. Спокуса виникає іноді від схильності до зла, що є наслідком первородного гріха. Часом це відбувається безпосередньо завдяки втручання диявола, який змальовує в уяві гріховний предмет і розворушує потаємні бажання душі. Часто спрацьовують обидві причини. Спокуса не є самим гріхом. Незалежно від того, наскільки яскравим може бути нечестивий образ, незалежно від того, наскільки сильне бажання переступити закон, незалежно від того, наскільки сильне відчуття незаконного задоволення, поки немає згоди, немає і гріха. Суть гріха полягає у тому, що він повинен бути навмисним актом людської волі: *the very essence of sin in any grade is that it should be a deliberate act of the human will*. Атака не є синонімом капітуляції: *attack is not synonymous with surrender*. Це досить очевидно і в той же час особливо важливо для тих, хто намагається старанно служити Богові і оточений з усіх сторін спокусами.

Спокуси будуть переможені шляхом їх уникнення, де це можливо, шляхом звернення до молитви, виховуючи у собі смиренний дух недовіри до власних бажань і необмежену віру в Бога.

У католицькому перекладі Біблії слово *"temptation"* (спокуса) використовується у різних значеннях, головними з яких є такі:

- акт перевірки або випробування: *the act of testing or trying (Deuteronomy 4:34; Tobit 2:12; Luke 22:28; etc.)*;
- спокуса зла: *enticement to evil (Matthew 26:41; 1 Corinthians 10:13; etc.)*;
- стан бути спокушеним: *the state of being tempted (Matthew 6:13; Luke 4:13; etc.)*;
- те, що спокушає або заманює до зла: *that which tempts or entices to evil (James 1:12; 2 Peter 2:9; etc.)*;

За словами святого Якова (1:12 sqq.), природним джерелом спокус людини є похоть, схильність до зла, що є результатом гріхопадіння Адама, і залишається в людській природі після відродження хрещенням, хоча душа знаходиться в стані освяченої благодаті (cf. Romans 8:1). Хтивість стає гріховною тільки тоді, коли їй добровільно поступитися; коли ж їй протистояти з Божою допомогою, – це привід заслуг: *concupiscence becomes sinful only when freely yielded to; when resisted with God's help it is an occasion of merit*. Разом з внутрішньою похиттю і зовнішніми істотами, які можуть бути приводом до гріха (1 John 2:15 sqq.), головною причиною спокуси є сатана, "спокусник" (Matthew 4:3), спрямований на вічне розорення душі людини (Ephesians 6:10 sqq.). Молитва і пильність є головною зброєю проти спокуси: *prayer and watchfulness are the chief weapons against temptation (Mark 14:38; etc.)*. Бог не дозволить послати людині спокусу, яку вона буде не в змозі подолати: *God does not allow man to be tempted beyond his strength (1 Corinthians 10:13)*.

6. В аналізованому словнику **the Westminster Dictionary of Christian Theology** подається декілька варіантів визначення *temptation* (спокуса): 1) зваблення, заманювання чинити зло: *allurement or enticement to do evil*; пастка, в яку необачна людина може потрапити: *a trap into which the unwary can fall*; стан, коли спокушають до зла, як у вислові "година випробування": *the state of being tempted to do evil, as in the*

phrase "the hour of temptation" (Luke 8.13); будь-яке випробовування моральних, духовних чеснот людини, але той, хто перевіряє, може бажати або не бажати тому, кого випробовують, падіння: *any test of moral virtue is a temptation to the one being tested, but the one who tests may or may not desire the one being tested to fall*.

Люди за своєю природою швидше за все піддаються спокусі через власні сильні бажання: *human beings are inherently likely to succumb to temptation because of their own strong desires* (James 1.14).

7. У розглянутому словнику **a Dictionary of Christian Theology** *temptation* (спокуса) пояснюється як те, що штовхає нас до гріха: *that which moves us to sin*. Бог не може бути спокушений (James 1:13). Але будь-хто інший може бути зваблений через пристрасть: *but everyone else can be because of lust* (James 1:13-15), любов до грошей: *the love of money* (1 Tim. 6:9), відсутність самоаналізу: *lack of self examination* (Gal. 6:1) і гордість: *and pride* (1 John 2:16). Ісус запропонував віруючим молитися за позбавлення від такої спокуси (Matt. 6:13).

Можна зазначити, що в енциклопедії **Encyclopedia of Religious Knowledge or Dictionary of the Bible** зустрічається як перше, так і друге тлумачення *temptation* (спокуса): 1) спокуса, випробування; доказ: *temptation, trial, proof*, що використовується у негативному та позитивному значеннях: *it is used in both a good and a bad sense*; 2) заманювання, зваба людини до заподіяння гріха шляхом удаваного зиску, переваги.

Бог спокусив Авраама, наказавши йому принести у жертву свого сина Ісаака: *God tempted Abraham, by commanding him to offer up his son Isaac*; (Gen. 22: 1.) *intending to prove his obedience and faith, to confirm and strengthen him by this trial, and to furnish in his person an example and pattern of perfect obedience to all succeeding ages*; маючи намір перевірити його слухняність і віру, щоб переконатися у ньому і зміцнити Авраама цим випробовуванням, надати в його особі приклад і зразок досконалого послуху всім наступним поколінням. В іншому значенні сказано: *in a different sense it said, (James 1: 13.) "Let no man say when he is tempted, I am tempted of God, for God cannot be tempted with evil, neither tempted he any man"*: "Нехай ніхто не говорить, коли його спокушають, що його спокушає Бог, бо Бог не спокушає злом, не спокушав жодну людину".

Отже, опрацювавши англомовні релігійні лексикографічні джерела, у межах яких досліджувався концепт *TEMPTATION*, можемо зазначити, що лексична одиниця *temptation* (спокуса) найчастіше вживається у двох значеннях: 1) випробовування, піддавання перевірці: *trial, a being put to the test* як з негативною (частіше), так і позитивною метою відповідно до намірів агента, діючої сили; 2) спокушання, заманювання людини здійснити гріх, пропонуючи різні уявні переваги: *enticement of a person to commit sin by offering some seeming advantage*.

Перспективи подальших розвідок вбачаємо у дослідженні етимологічного аналізу концептів *ALLURE, ENTICEMENT, SEDUCTION*.

ЛІТЕРАТУРА

- [1] Аскольдов С.А. Концепт и слово / С.А. Аскольдов // Русская словесность. От теории словесности к структуре текста. Антология / под ред. проф. В.И. Нерознака / С.А. Аскольдов. – М.: Academia, 1997. – С. 267-279.
- [2] Вежбицкая А. Семантические универсалии и описание языков / А. Вежбицкая // М.: Языки русской культуры, 1999. – 780 с.
- [3] Карасик В.И. О категориях лингвокультурологии / В.И. Карасик // Языковая личность: проблемы коммуникативной деятельности. Волгоград, 2001. – С. 3-16.
- [4] Карасик В.И. Языковой круг: личность, концепты, дискурс / В.И. Карасик // Волгоград: Перемена, 2002. – 477 с.
- [5] Карасик В.И. Лингвокультурный концепт как единица исследования / В. И. Карасик, Г. Г. Слышкин // Методологические проблемы когнитивной лингвистики. – Воронеж: Изд-во Воронеж. ун-та, 2001. – С. 75-80.
- [6] Кубрякова Е.С. Краткий словарь когнитивных терминов / Е.С. Кубрякова, В.З. Демьянков, Ю.Г. Панкрац, Л.Г. Лузина // М., 1996. – 245 с.
- [7] Лихачёв Д.С. Концептосфера русского языка / Д.С. Лихачёв // Русская словесность. От теории словесности к структуре текста: Антология – М.: Academia, 1997. – С. 280-287.
- [8] Ляпин С.Х. Концептология: к становлению подхода / С.Х. Ляпин // Концепты. Вып. I. Архангельск, 1997. – С. 11-35.
- [9] Никитин М.В. Курс лингвистической семантики: учеб. пособие / М.В. Никитин // – СПб: Науч. центр проблем диалога, 1996. – 757 с.
- [10] Попова З.Д. Очерки по когнитивной лингвистике / З.Д. Попова, И.А. Стернин // Воронеж: Истоки, 2001. – 192 с.
- [11] Попова З.Д. Язык и национальное сознание. Вопросы теории и методологии / З.Д. Попова, И.А. Стернин // Воронеж: ВГУ, 2002. – 314 с.
- [12] Серебренников Б.А. Роль человеческого фактора в языке: язык и картина мира / Б.А. Серебренников // М.: Наука, 1988. – 216 с.
- [13] Степанов Ю.С. Константы. Словарь русской культуры. Опыт исследования / Ю.С. Степанов // М.: Школа "Языки русской культуры", 1997. – 824 с.
- [14] Стернин И.А. Методологические проблемы когнитивной лингвистики / И.А. Стернин // сб. науч. раб., науч. ред. И.А. Стернина. – Воронеж: Воронежский гос. ун-т, 2001. – 181 с.
- [15] Телия В.Н. Русская фразеология. Семантический, прагматический и лингвокультурологический аспекты / В.Н. Телия // М.: Школа "Языки русской культуры", 1996. – 288 с.

REFERENCES

- [1] Askoldov, S.A. Concept and Word / S.A. Askoldov // Russian literature. From the Theory of Literature to the structure of the text. Anthology / ed. prof. V.I. Neroznako / S.A. Askoldov. – M.: Academia, 1997. – P. 267-279.
- [2] Vezbickaja, A. Semantic Universals and the Description of Languages / A. Vezbickaja // M.: Languages of Russian culture, 1999. – 780 p.
- [3] Karasik, V.I. On Categories in Cultural Linguistics / V.I. Karasik // Linguistic personality: problems of communication activities. Volgograd, 2001. – P. 3-16.
- [4] Karasik, V.I. Language Circle: Personality, Concepts, Discourse / V.I. Karasik // Volgograd: Peremena, 2002. – 477 p.
- [5] Karasik, V.I. Linguocultural Concept as a Research Unit / V.I. Karasik, G.G. Slyshkin // Methodological problems of cognitive linguistics. – Voronez: Publ. house of Voronezh Univ., 2001. – P. 75-80.
- [6] Kubryakova, E.S. Concise Dictionary of Cognitive Terms / E.S. Kubryakova, V.Z. Demyankov, J.G. Pankrac, L.G. Luzina – M., 1996. – 245 p.

- [7] Likhachiov, D.S. The Conceptual Sphere of the Russian Language / D.S. Likhachiov // Russian literature. From the Theory of Literature to the structure of the text. Anthology – M.: Academia, 1997. – P. 280-287.
- [8] Lyapin, S.Kh. Conceptology: the Approach Development / S.Kh. Lyapin // Concepts. Is. I. Arhangelsk, 1997. – P. 11-35.
- [9] Nikitin, M.V. Course in Linguistic Semantics: ucheb. Posobie / M.V. Nikitin // SPb: Sci. Center for Problems of dialogue, 1996. – 757 p.
- [10] Popova, Z.D. Lectures on Cognitive Linguistics / Z.D. Popova, I.A. Sternin // Voronez: The origins, 2001. – 192 p.
- [11] Popova, Z.D. Language and National Conscience. Theory and Methodology / Z.D. Popova, I.A. Sternin // Voronez: VSU, 2002. – 314 p.
- [12] Serebrennikov, B.A. Anthropocentrism in Language: Language and Worldview / B.A. Serebrennikov // M.: Nauka, 1988. – 216 p.
- [13] Stepanov, J.S. Constants. Dictionary of Russian Culture. Research Experience / J.S. Stepanov // M.: Shkola "Languages of Russian culture", 1997. – 824 p.
- [14] Sternin, I.A. The Methodological Problems of Cognitive Linguistics / I.A. Sternin // coll. sc. papers / ed. I.A. Sternina. – Voronez: Voronezh State Univ., 2001. – 181 p.
- [15] Teliya, V.N. Russian Phraseology. Semantic, Pragmatic and Linguoculturological Aspects / V.N. Teliya // M.: Shkola "Languages of Russian culture", 1996. – 288 p.

Verbalization of Concept TEMPTATION in the English Religious Lexicographical Sources

N.V. Matushevskaya

Abstract. In the article the attention is accented on the disclosure of Biblical principles of interpretation of the concept TEMPTATION that is based on the scientific understanding of the outlined problem. The analysis of the English religious lexicographical sources is made. Main features of the considered concept are determined and specified. The approaches to the study of the concept are considered, the definitions of this notion are analyzed and compared. Structural features of the concept are highlighted, its field model is defined.

Keywords: *concept, concept structure, field model, religious lexicographical sources, temptation*